

ЖУРНАЛИСТ, ҰСТАЗ, ҒАЛЫМ

БЕЙСЕНҚҰЛОВ

АЯЗБИ АҚБЕРГЕНҰЛЫНЫҢ

60 жасқа толуына арналған

**«ҚАЗІРГІ БАҚ ПЕН БАСПА
ІСІНІҢ БРЕНДІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ
МЕДИАДИЗАЙННЫҢ РӨЛІ»**

республикалық ғылыми-тәжірибелік конференция

МАТЕРИАЛДАРЫ

III бөлім

АҚПАРАТ ҒАСЫРЫ ЖӘНЕ МЕДУА ЗЕРТТЕУЛЕРДІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Қоңыр МҰХАТАЕВА,

Әл-Фараби атындағы

Қазақ ұлттық университеті

Журналистика факультетінің

Баспагерлік-редакторлық және

дизайнерлік өнер кафедрасының доценті.

Асемай ЕРКІНБЕК,

Баспагерлік-редакторлық және

дизайнерлік өнер кафедрасының

І курс магистранты

ЗАМАНАУИ БАСПА ІСІ

Соңғы жылдарда әлемдік кітап нарығы айтарлықтай өзгерістерге ұшырағанын көруге болады: баспа кітаптарының таралымы қысқаруда, электронды және аудиокітаптарды өндіру мен тұтыну өсуде, офлайн сауда нүктелерінің саны азайып келеді және онлайн-сауда орындарының саны артып, кітапты тұтыну формасы мен құрылымы өзгеруде. Қоғамда кітап оқуға, әсіресе дәстүрлі, қағаз кітаптарға деген қызығушылықтың төмендеуі жалғасуда.

Осындай жағдайда бүгінгі күнде жаңа медианың үстемдігі жағдайында отандық кітап шығарудың үздік дәстүрлерін сақтап қалуды ойластыратын кезең келіп тұр. Көптеген заманауи білім беру электрондық платформаларына қарамастан, кітаптың қазіргі адамның интеллектуалды, мәдени және рухани дамуы үшін таптырмас өнімі ретіндегі мәртебесін көтеру құралы екені барлық баспагерлерді ойландыруы керек.

Бірақ әлемде осындай көзқарас қалыптасып келе жатқанына қарамастан, ақпарат саласында жарияланып жүрген статистикалық мәліметтерге қарасақ, баспа ісі тіпті де тұралап қалыпты деп айта алмаймыз. «ТМД елдерінің баспасөзі», «Ресейлік кітап нарығы: бүгінгі күйі, тенденциялары және даму перспективалары» [1], «Дүниежүзілік зияткерлік меншік ұйымының статистикасы (ДЗМҰ)», әр елдің Баспагерлері ассоциациясы, Халықаралық Ассоциация ұйымы (МАИ) деректеріне жүгінсек, COVID-19 пандемиясы әлемдік баспа индустриясының дамуына үлкен әсер етсе де, баспа жұмысының даму динамикасын көреміз. Рас, COVID-19 бірқатар елдерде 2020 жылы 2019 жылмен салыстырғанда басылымдар көлемінің айтарлықтай төмендеуіне әсер еткенін

К
Л
ті
та
- 8
432
мы
және
Әр
Бізге,
палата
баспас
сек, кіт.
2021
мекемел
бөлігі Ал
мактар бс
сұлтан қал
каласында
және баспа
ді баспалар
Жалпы, €
құрайтын 51
саны бойын
өскен, ал жал
2021 жылы
басқа да түрле
ішінде – 394 ап
басылымдары (с
өнері, 32 – атау.
көрсетілген. Жу
бестікте: Алматы,
спубликадан шыға
– халықаралық, 66
аймақтық, қалалық

көруге болады. Бірқатар заманауи өзгерістер мысалы сатудағы онлайн түрі, кітап басуда электронды, аудиобасылым түрлері енгенін, оқу процестерінде де жаңалықтар болып жатқанын көруге болады. Бұл, әрине заман тудырып отырған жаңғыртулар, оны бар мемлекет өз баспа саласында көруге. «Ресейлік кітап нарығы: бүгінгі күйі, тенденциялары және даму перспективалары» атты жинағына жүгінсек, осы жинақта 2021 жылдың қазан айында Дүниежүзілік зияткерлік меншік ұйымы (ДЗМУ) кітап өндірісі туралы 50 алдыңғы мемлекеттің мәліметтерін, сондай-ақ осы елдердегі баспа саласының кірісі туралы ақпаратты жариялаған. Сол 50 алдыңғы мемлекеттің алдыңғы ондықты тізімінде тұрғандарды алсақ: Америка Құрама Штаттары – 304 9121, Ұлыбритания – 186 000, Италия – 125 948, Ресей – 99 8573, Франция – 97 327, Түркия – 88 975, Испания – 83 622, Германия – 77 272, Жапония – 69 850, Корея – 65 432 аталыммен кітап шығарғанын көрсеткен. Біздің статистикалық басылымымыздың дерегі бойынша жылына 4447 кітап атауымен, тек қағаз басылымы және 2019 жылғы көрсеткіш деп Қазақстан 38 орынды иеленіпті. [1,53]

Әрине, Қазақстан баспа саласы да әлемдегі өзгерістерден тыс қала алмайды. Бізге де сол пандемияның әсері соқпай өткен жоқ. Ұлттық мемлекеттік кітап палатасының жыл сайын шығарып отыратын «Қазақстан Республикасының баспасөзі: статистикалық жинағының» соңғы 2021 жылғы деректеріне жүгінсек, кітап және мерзімді басылымының мынандай мәліметтерін көреміз.

2021 жылы ҚР Кітап палатасына 266 баспа мен баспа ісімен айналысатын мекемелерден кітаптар мен кітапшалар келіп түскен. Баспа өндірісінің басым бөлігі Алматы қаласында орналасқан. Олардың саны – 152 (57,14%). Басқа аймақтар бойынша баспа және баспа ісімен айналысатын ұйымдар саны: Нұрсұлтан қаласы – 30 (11,2%), Қарағанды – 11, Қостанай қаласында – 9, Ақтөбе қаласында – 8, Қазақстанның басқа да ірі қалаларында 1–7 аралығында баспа және баспа ісімен айналысатын мекемелер тіркелген. Бұл жерде негізгі белсенді баспалар Астана мен Алматы қалаларында шоғырланғанын көреміз. [2,5]

Жалпы, есеп бойынша 2021 жылы таралымы 12 млн. 561 мың 066 дананы құрайтын 5197 кітап және кітапшалар атауы тіркелген. Шыққан кітаптардың саны бойынша мәліметтер 2020 жылмен салыстырғанда 437 атауға (8,3%) өскен, ал жалпы таралымы 953 данаға кемігенін көруге болады.

2021 жылы Кітап палатасына кітап өнімдерімен қатар баспа өнімдерінің басқа да түрлері келіп түскен: мерзімді және жалғаспалы басылымдар, оның ішінде – 394 атаулы журнал басылымдары (2728 нөмір), 588 – атаулы газет басылымдары (29810 нөмір) бар. Келесі басылымдар: 100 – атаулы бейнелеу өнері, 32 – атаулы ноталық, 32 – атаулы картографиялық басылымдар деп көрсетілген. Журнал және жалғаспалы басылымдарды шығаратын алдыңғы бестікте: Алматы, Астана, Қарағанды, Шымкент, Өскемен қалалары тұр. Республикадан шығарылатын барлық газеттер атау саны – 588. Оның ішінде 6 – халықаралық, 66 – республикалық, 59 – облыстық, 138 – аудандық әрі қарай аймақтық, қалалық, тәуелсіз, жоғары оқу орындары газеттері, қоғамдық ұй-

герге ұшы-
а, электрон-
үктелерінің
лып, кітапты
іресе дәстүр-
а.

і жағдайында
тастыратын кет-
атформаларына
ли және рухани
лы екені барлық

на қарамастан,
меттерге қарасақ,
МД елдерінің бас-
ры және даму пер-
мының статистика-
аралық Ассоциация
лиясы әлемдік баспа
мысының даму дина-
) жылы 2019 жылмен
лендеуіне әсер еткенін

ымдар, ведомствалық, өндірістік болып жіктеледі. Газет басылымын шығаруға Алматы, Қарағанды, Ақмола, Оңтүстік Қазақстан, Шығыс Қазақстаннан тіркеліп, алдыңғы бестікті құраған [2].

Біз баспа саласын тәуелсіздікке дейінгі және Тәуелсіз Қазақстан баспа саласы деп екі кезеңге бөліп қарауымызға тура келеді. Себебі Кеңес дәуірі кезінде мемлекет тарапынан кітап басылым түрлерін реттеп отыратын баспаның тақырыптық жоспарлары болды. Ол, әрине, баспа саласының шығаратын өнімдерінің ассортиментін, басылым тиражын, оқырман сұранысын қанағаттандыруға бағытталды. Мемлекеттік баспа комитеті (Госкомиздат) саласына қарайтын баспалар өз жоспарларын басқарушы жоғары мекеменің ұсынысына орайластырып жасады. Сонымен бірге кеңес дәуірі кезіндегі кітап репертуарын қалыптасуына әсер ететін шешуші фактор ол цензурадан өтіп отыруы. Бірде-бір басылым «Литоның» рұхсатынсыз шығарылмауы. Литода негізгі қаралатын мәселе автордың кітабы мазмұн мен мағынасы жағынан кеңес үкіметі мен партияның саясатына лайықты болуға тиіс. Социалистік қоғам құрылысының жүйесіне сәйкес баспаларға жоғары жақтан жоспарлар бекітіліп беріліп отырылды, сонымен бірге баспалар барлық жағынан мемлекет тарапынан қаржыландырылды. Соның арқасында баспалардың жұмысы үнемі жүйелі түрде жүргізіліп отырылды [3].

Тағы бір ерекшеленетін жағдай, ол кезде баспалардың әрқайсысының өз шығаратын әдебиеттері болды, мемлекет тарапынан тақырыптық жоспарлары бекітілетіндіктен, бір баспа екінші баспаның басылымын қайталау мүмкін емес еді. Әркім өз жоспарымен жұмыс жасайтындықтан бәсекелестік те болған жоқ. Баспалардың атауына қарай әр баспаның бағыты, шығаратын кітаптардың тақырыбы да айқын болды. Мысалы, «Қазақстан» баспасы – қоғамдық-саяси кітаптарды, «Жазушы» – көркем әдебиет, «Мектеп» – оқулықтар, «Ғылым» – ғылыми кітаптар, монография, «Қайнар» – ауыл шаруашылығы әдебиеті, «Өнер» – бейнелеу өнері мен мәдени әдебиеттерді, «Жалын» – балалар мен жасөспірімдерге арналған әдебиеттерді шығарды. Кітап репертуары осылай қалыптасып отырды [3].

Ол кезде «Баспасөз туралы заң» барлық КСРО құрамындағы мемлекеттерге ортақ болғандықтан, баспалар мемлекет иелігінде, баспа тек арнаулы лицензияға ие болған соң ғана тіркеліп, жұмыс істеді. Бүгінгі күнде «Баспа туралы» заң болмағандықтан, баспалардың бәрі жеке меншік иелігіне өткендіктен баспа ісімен айналысуға да шек қойылмаған. Сондай-ақ бұл баспалар өз аттарын, тақырыптық бағыттарын жоғалтпағанмен, тақырып таңдауда шектеулер жоқ, кітап нарығында қай басылымға сұраныс басым болса, сол саланы шығара алады. Қазақстанда тіркелген осы 266 баспа және баспа ісімен айналысатын мекеме кез келген мемлекеттік тапсырыспен шығатын кітаптардың да тендеріне қатыса алады [2].

Енді Тәуелсіздік алған 1991 жылдан бері баспа саласында не өзгерді? Рас, басқару, пішін, техника, оқырман, автор, кітаптың қолданылуында өзгерістер

өте көп. Бірақ біз оның ішінде баспа ісінің жүйеленуіне ғана тоқталайын деп отырмыз. Жоғарыда айтып кеткендей, бұрынғы баспалар өз тақырыбынан ауытқымайтын болған соң, оларды жіктеу, жүйелеу қиындық тудырған жоқ дедік қой. Ал бүгін тақырыпта шектеу жоқ, кез келген кітапты егер ол сұранысқа ие болса, кез келген баспа шығаруына шектеу жоқ болғанда баспаларды қалай жіктейміз? Баспаларды бұрынғыдай тақырыбымен жіктей алмайды екенбіз. Бұл біздің елде ғана қиындық тудырып тұрған мәселе емес, әлем баспа саласының бәріне ортақ мәселе [4]. Бүгінгі күнде әлемде, оның ішінде біздің елімізде үлкен алпауыт баспалармен бірге, ұсақ кішігірім баспалар, атадан балаға қалып келе жатқан баспалар өте көп. Олардың репертуары әр қилы, бір тақырыппен шектелмейді, сол себепті бүгінгі күнде тақырыпты баспаны жіктегенде басты критериге ала алмаймыз. Бірақ тығырықтан шығудың жолын іздестіргенде әртүрлі библиографиялық ақпараттық орталардың жүйелеуіне жүгінуге тура келеді. Мысалы, Ресей және Қазақстан өз библиографиялық орталықтары Кітап палатасының жіктеуіне сүйенеді. Міне, осы мәселелерді қарастыра келе, Қазақстан Республикасының баспасөзі 2021 жыл: статистикалық жинағының деректеріне сүйене отырып, заманауи баспаларды төмендегідей жүйелеуге болады.

2021 жылы кітап өнімдерін ұсынған баспалардың түрлері: дәстүрлі баспалар (109), Жоғары оқу орындарының баспалары (54), баспаханалар мен полиграфиялық кәсіпорын баспалары (29), мемлекеттік мекемелердің баспалары (9), ғылыми-зерттеу мекемелерінің баспалары (10), қоғамдық ұйымдар мен қайырымдылық қор баспалары (13) және т.б. түрлері бойынша бөлінеді. 2020 жылмен салыстырғанда, Кітап палатасына баспа өнімдерін тапсыратын дәстүрлі баспалар (19) көбейген және ЖОО баспаларының саны (13) кеміген. Ал баспаханалар мен полиграфиялық кәсіпорындар баспалары өткізген басылым өткен жылмен салыстырғанда (10) көбейген. Сонымен қатар ең үздік таралымы жағынан 10 баспа саны бойынша 82,7% құрайды. Республикадағы қалған баспа жүйесі сегменттерінің саны 2020 жылмен салыстырғанда айтарлықтай өзгермеген [2].

Дәстүрлі баспалар. Бұл баспаларға сол 1920 жылдардан бастау алатын Қазақстан баспасынан бастап, кейін дамыған «Жазушы», «Жалын», «Мектеп», «Қайнар» т.б. тек кітап шығару ісімен айналысатын баспаларды жатқызуға болады. Олардың саны 109 болады. 2021 жылғы Қазақстан Республикасы Ұлттық мемлекеттік кітап палатасының «Қазақстан Республикасының баспасөзі» статистикалық жинағының 2021 жылғы мәліметі бойынша 5197 кітап басылған. Оның ішінде дәстүрлі баспалардың басылымы 1681 кітап өнімдерін құрайды.

Жоғары оқу орындарының баспалары. Бұл баспа саласының саны – 54. Бұл – көпшілікке танымал бола бермейтін баспалар. Сондай-ақ сол оқу орнының ғана материалдарын басуға бетбұрыс жасаған. Мысалы, С.Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік университетінің баспасы 2021 жылы 187 атаумен кітап өнімдерін жарыққа шығарған. Сондай-ақ Қарағанды Мемлекеттік

ге ОФ «Зерде», ОФ «Өнер 21-ғасыр», Фонд «Отuken» 1-2 басылым шығарған. Бұл жерде ерекше көрсеткішке ие болып тұрған – АО «Холдинг «Кәсіпкер» мемлекетсіз баспа өнімін дайындауына мүмкіндік береді.

Діни ұйымдардың баспалары. Сондай-ақ діни ұйымдардың баспалары бұл ретте өте белсенді. Кітап палатасына тіркелген міндетті даналарды есептеме-генде, тіркелмеген, еш жерде тұрақты кеңсесі мен тіркеуі жоқ тікелей ұйымдар-дың көшеде тарататын мыңдаған данамен шығарылған кітаптарын айтпай кетуге болмас. Бұл кітаптардың таралымы дәстүрлі баспа өнімдерінің алдын орайды. 5 баспа тіркелген: Көкжиек-Б Алматы – 11, Нұр Мұбарак (Алматы) – 9, ТОО «Таным» Нұр-Сұлтан – 4, Қазақстан Мұсылмандары Діни басқармасы – 1. Бұл баспалардың ішінде көп кітап шығаратын белсенді баспа – Көкжиек-Б баспасы.

Мамандандырылған ұйымдардың баспалары. Бүгінгі таңда елімізде 7 ма-мандандырылған мекеменің баспасы бар. Олар да өз материалдары мен оқу құралдарын басуға бейімделген. Мысалы, ТОО «Международное агентство подписки» – 11, ТОО «Эверо» – 15, Информ-А – 7 белсенді кітап шығарушы-лар болып келеді. «Дария» дамыту орталығы, ТОО «Баир» т.б. 1-2 кітап шығарған. Бұл баспа саласы 2021 жылы жалпы көлемі – 65 аталым кітапты дайындап шығарған.

Жеке кәсіпкерлер баспасы. Бұл баспалардың жұмысты қамту, тақырыптық және мүмкіндік аясы өте кең. Баспалар барлық жұмысқа белсене кіріседі және салалық деген ұғыммен шектелмейді. Елімізде жеке меншік кәсіпкерлердің баспасы ретінде Кітап палатасына 14 баспа тіркелген. Бұл баспалар негізі жар-намалық, қоғамдық брошюралар мен кітапшаларды шығарумен айналысады. Жарнамалық билбордтар мен плакаттарды да басу жеке кәсіпкерлер баспа-сымен жүзеге асырылады. Мысалы, Көкшетау ИП «Устюгова Н. Ф.» – 141 ата-лыммен кітап шығарып, көш бастап тұр. ИП «Кошкимбаев Ж. Ф.» (Алматы) – 9, ИП Сытина Н. И. (Павлодар) – 6, қалғандары 1-4 арасында кітап шығарған. Барлығы – 173 аталыммен кітап шығарып, жеке кәсіпкерлер де өз үлестерін косуда.

Газет және журнал редакциялары. Әрбір газет, журнал авторлары мен жазушыларының мақалалары мен еңбектерін жинақтап, кітап етіп дайын-дап басып жатады. Кейде тіпті бір номер, үздік мақалалар немесе сериямен шыққан материалдар мәнділігін жоғалтпас үшін, көпшілікке қолжетімді болу үшін мұрағатта емес, кітап беттеріне басқанды жөн көреді. Мәселен, «Егемен Қазақстан» газеті «Етженді Егемен» кітабын басады. Әсіресе мерейтойға қарсы осындай шаралар жиі қолданылады. Солтүстік Қазақстан – 15, Атыра-у-Ақпарат – 2. Ал «Деловой мир Астана» газеті – 10 кітап, Өскеменнен ТОО «Шығыс ақпарат» 3 кітап шығарған.

Жалпы, өз баспасы бар газеттердің саны көп емес, бар болғаны 4 баспа ғана тіркелген екен.

Баспаханалар мен полиграфиялық кәсіпорындар шығаратын кітаптар саны – 279. Ақтөбе ТОО «Хабар-Сервис» – 38, Өскемен ТОО «ВК ПК Арго» – 37, Қостанай ТОО «New Line Media» – 33, Нұр-Сұлтан «Индиго Принт» – 28, әрі қарай: Алматыда Print-S, Қарағандыда Арко, Гласир, Павлодарда Дом печати, Қостанайда Костанайский печатный двор, Талдықорғанда Офсет, Оралда Полиграфсервис, т.б. көптеген баспаханалар мен полиграфиялық кәсіпорындар белсенді кітап шығарушылар болып саналады.

Бүгінде Қазақстан баспаларын осы ретпен 10-12 топқа жүйелеуге болады. Заманауи баспалардың жұмыс технологиясы да, безендіру немесе редакциялық жұмыстары да бір-бірінен алшақ. Алайда оларды бөліп жіктеу, жүйелеу – қиынның-қиыны. Себебі дүниежүзінде күн өткен сайын дамып отырған баспа, баспахана саласының мүмкіндіктері шексіз. Компьютер мен жаңа технологияны пайдалану арқылы түрлі кітаптар басып, оқырманды таң қалдыра алады. Сондықтан белгілі бір қатаң жүйелеу жасалмаған деуге де болады. Біз ұсынып отырған 10-12 тип уақыт желісіндегі дүние ғана.

Кейінгі жылдары Аймақтық баспалар деген аталым еніп жүр. Бұрынғы кезеңдерде бізде, сонымен бірге ТМД елдерінде де кездестіреміз, баспалар тек үлкен қалаларда ғана болатын, облыс орталықтарында газет, журнал басатын баспаханалар ғана болып келді [5].

Баспа ісі демократиялық бағытта әрі кітап шығару бизнестің бір саласына кірген соң, аймақтарда да баспа ісімен айналысып, кітап шығаратын баспалар пайда бола бастады. Жоғарыда бөлініп тұрған жеке кәсіпкерлер баспасының көбісі, сонымен бірге дәстүрлі баспалар ішінен де аймақтарда орналасқан баспалар бар. Елімізде зерттеуді, саны мен сапасын айыруды қажет ететін баспалар – аймақтарда. Оған көпшілік бара бермейді, сондай-ақ бұл баспалар тақырып аясын да өздері тандайды. Десе де кітап ең көп басылатын аймақ – Алматы және Алматы облысы, ал екінші орында – Ақмола облысы. Мұнда жылына шамамен 500-ден астам кітап жергілікті баспалардан басылып шығады.

Шығару және шығу мәліметтері көрсетілмеген болғандықтан, ешбір жүйеге енгізе алмайтын басылымдар да болады, оларды жеке «Баспа орны көрсетілмеген» деп алынады да саны беріледі. Ол 120-150 арасында кітаптарды құрайды.

Міне, біздің зерттеп отырған кезеңімізде Қазақстанның баспа ісі осындай көрсеткішке ие екен. Әрі қарай да кітап басуда, баспа ісін дамытуда әлемде болып жатқан жаңалықтардан үйрене отырып, Қазақстанның кітап шығару индустриясы да алға жылжи беретіні сөзсіз.

Әдебиеттер:

1. Книжный рынок России. Состояние, тенденции и перспективы развития. Отраслевой доклад / Под общ. ред. В.В.Григорьева. – М.: Министерство цифрового развития, связи и массовых коммуникаций Российской Федерации, 2022. – 96 с.
2. Қазақстан Республикасы баспасөзі 2021 жыл: статистикалық жинақ = Печать Республики Казахстан 2021 год: статистический сборник / жауапты шығарушы Г. К. Искендірова; құраст.: Г.Х.Мустафаева, М.А.Төлеубек. – Алматы: Қазақстан Республикасы

Ұлттық мемлекеттік Кітап
3. Мәмесейіт Т. Баспа ісін
2017. – 328.

4. Печать стран СНГ в цифр
5. Плотникова, И. Ю. Основ
Плотникова, О. В. Климов;
Изд-во Урал. ун-та, 2021. –
6. Источник: Global 50 – М
Вишенбарт Контент и конс
7. Қазақстан Республикасы
ялық көрсеткіш. – Алматы
тасы, 2020. – 580 б.

Жанарбек БЕРИСТЕН
*Әл-Фараби атындағы
Қазақ ұлттық универси
Баспагерлік-редакторлық
дизайнерлік өнер кафедр
профессоры*

ҚАЗАҚ ҚАЛЫ АЛ

Таяу Шығысқа қолжаз
лыстырғанда кейінірек е
XIX ғасырдың 60-жылд
литография ене бастай
Андижанда, Қоқанда, Не
еттер, анықтамалық әде
бірінен соң бірі ашыла б

Елімізде кітап баспа
казак жерінде кітап басы
марқан, Бұхара, Хиуа си
ратын орталықтары болд
ендірілуіне мән беріліп,
бағаланған.

Қазақ кітап графикасы
уда «Советтік Қазақстан
ССР-інің өнері» [2], Қ.Т.
[3], «Искусство Казахс

шығаратын кітаптар саны
ОО «ВК ПК Арго» – 37,
Индиго Принт» – 28, әрі
Павлодарда Дом печат-
органда Офсет, Оралда
графялық кәсіпорындар

опка жүйелеуге болады.
ндіру немесе редакци-
бөліп жіктеу, жүйелеу –
н дамып отырған баспа,
әр мен жаңа технологи-
ды таң қалдыра алады.
де болады. Біз ұсынып

еніп жүр. Бұрынғы ке-
естіреміз, баспалар тек
газет, журнал басатын

бизнестің бір саласына
ап шығаратын баспалар
әсіпкерлер баспасының
іктарда орналасқан бас-
уды қажет ететін баспа-
і-ақ бұл баспалар тақы-
ылатын аймақ – Алматы
блысы. Мұнда жылына
асылып шығады.

ндықтан, ешбір жүйеге
Баспа орны көрсетілме-
да кітаптарды құрайды.
ның баспа ісі осындай
а ісін дамытуда әлемде
анның кітап шығару ин-

ивы развития. Отраслевой
цифрового развития, связи
б с.

ық жинақ = Печать Респу-
ы шығарушы Г. К. Искен-
Қазақстан Республикасы

Ұлттық мемлекеттік Кітап палатасы, 2022. – 88 б.

3. Мәмәсейіт Т. Баспа ісінің негіздері: оқу құралы. – Алматы: «CyberSmith» баспасы, 2017. – 328.

4. Печать стран СНГ в цифрах. – Алматы, 2015. – 40 с.

5. Плотникова, И. Ю. Основы современной издательской деятельности: учебник / И. Ю. Плотникова, О. В. Климова; М-во науки и высшего образования РФ. – Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2021. – 208 с.

6. Источник: Global 50 – Мировой рейтинг издательской индустрии 2021 года. Рюдигер Вишенбарт Контент и консалтинг.

7. Қазақстан Республикасы Кітап жылнамасы: 2020 жыл: мемлекеттік библиографиялық көрсеткіш. – Алматы: Қазақстан Республикасы Ұлттық мемлекеттік кітап палатасы, 2020. – 580 б.

Жанарбек БЕРИСТЕНОВ,

Әл-Фараби атындағы

Қазақ ұлттық университеті

Баспагерлік-редакторлық және

дизайнерлік өнер кафедрасының

профессоры

ҚАЗАҚ КІТАП ГРАФИКАСЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСЫП, ДАМУЫНЫҢ АЛҒАШҚЫ КЕЗЕҢДЕРІ

Таяу Шығысқа қолжазба кітабының орнына, кітап баспа өнері Еуропамен салыстырғанда кейінірек енді. Таяу Шығысқа XVIII ғасырда келсе, Түркістанға XIX ғасырдың 60-жылдарында енді. 1870 жылдарында Түркістан өңіріне литография ене бастайды. Кейіннен Ташкентте, Хиуада, одан Самарқанда, Андижанда, Қоканда, Наманганда, Жаңа Маргиланда ғылыми, көркем әдебиеттер, анықтамалық әдебиеттер, оқулықтар басылып шығатын баспаханалар бірінен соң бірі ашыла бастады.

Елімізде кітап баспа өнері кеңес өкіметі кезеңінде қалыптасты дегенмен, қазақ жерінде кітап басып шығару ісі пайда болуына дейін Орта Азияның Самарқан, Бұхара, Хиуа сияқты ірі қалаларында қолжазба кітабын басып шығаратын орталықтары болды. Қолжазбаның құндылығы кітаптың көркем безендірілуіне мән беріліп, әсіресе, миниатюрасының сапасы мен сәнділігімен бағаланған.

Қазақ кітап графикасының қалыптасу кезеңі мен дамуын зерттеп, айқындауға «Советтік Қазақстанның бейнелеу өнері» [1], Г.А.Сарыкулованың «Қазақ ССР-інің өнері» [2], Қ.Т.Телжановтың «Қазақ ССР Мемлекеттік өнер музейі» [3], «Искусство Казахстана» [4] кітаптарында қазақ жерінде қалыптасып,